

KOCSIS TIBORNÉ gyakorlóiskolai szakvezető
Apáczai Csere János Tanárképző Főiskola
Gyakorló Általános Iskolája
Győr

Tanítójelöltek szakmai felkészülését támogató, a szövegfeldolgozás során alkalmazható eljárások

A tanítójelöltek szakmai képzésében 1985 óta veszek részt. Szakvezetői munkám során azt tapasztaltam, hogy a szövegfeldolgozások alkalmával a hallgatók óráin ugyanazon típusú feladatok ismétlődnek. Bár a tantárgy-pedagógiai tanulmányaik során megismerkedtek a különféle szövegfeldolgozási eljárásokkal, a bemutató órákon pedig többféle alkalmazási lehetőséget is láttak, a „kistanítók” ötletei tapasztalat és kezdeményező gondolatok híján a már egyszer vagy többször megvalósított, általuk jól ismert, mondhatnánk „bejártott” feladatok köré csoportosulnak. Ezáltal az órák egy idő után elveszthetik érdekességüket, a tanulók és a tanító hallgató motiváltsága sem kellő mértékű.

Szakvezetőként igyekeztem újabb és újabb példákkal segítségükre sietni. Ezeket szorgalmasan meg is valósították, ám úgy éreztem, többet segíthetek érdemi munkájukban, ha egy többféle feladattal álló ötletgyűjtemény adok a kezükbe.

A feldolgozásra kerülő szövegek igen sokféle lehetőséget rejtenek magukban. S tudjuk jól, hogy egy érdekes, a tanulók egyéni tanulási képességeihez igazított feladatsor már önmagában is motiváló lehet. S ha ehhez még hozzájárul az is, hogy a szövegfeldolgozó órákon változatos, az előzőekben nem alkalmazott feladatokat tervezünk, akkor biztosak lehetünk abban, hogy tanulóink örömmel és hatékonyan végzik el munkájukat.

Az említett segédanyag a szövegfeldolgozást, a szövegértés vizsgálatát szolgáló feladatokat tartalmazza a szövegfeldolgozás több szintjén. Olyan, a gyakorlatban már jól funkcionáló feladatok ezek, melyek az alsó tagozat 4 évfolyamán eredményesen alkalmazhatók.

A különböző típusú feladatok mellé egy-egy, olvasmányokból, tankönyvi szövegekből kiemelt példát is látnak a hallgatók annak szemléltetésére, hogyan valósítható meg mindez a gyakorlatban.

A hallgatók a tanításaik során folyamatosan válogathatnak e feladatsorból az óra témájának megfelelően, a szakvezető szakmai segítségével. A feladatsor rendszeres alkalmazása elősegítheti a hallgatók kritikai érzékének fejlődését: egymás között is megvitathatják egy-egy feladat módszertani indokoltságát, hatékonyságát, a tanulási-tanítási folyamatba illeszkedését, meg tapasztalhatják értékeit.

Kreatív gondolkodásuk is fejlődhet azáltal, hogy a „készen kapott” feladatot továbbgondolják, saját ötleteikkel továbbfejlesztik.

A változatos feladatsorok kipróbálása lehetőséget ad arra, hogy tapasztalatot szerezzenek az egyes feladattípusok megtervezésében, a feladatvégzés irányításában, instruálásában.

Rálátásuk nyílik arra, hogy mely feladattal miféle képzési cél valósítható meg, mely részképességek fejleszthetők, illetve melyek mutatnak túl a tanítási-tanulási folyamaton, s válnak a személyiségfejlesztés eszközzévé.

Empirikus úton ismerhetik fel, hogy a szövegfeldolgozó eljárások közül melyik fejleszti az önálló tanulási képességet, és a szövegértés mely szintjén alkalmazható eredményesen.

Képet kaphatnak arról, miként tudnak segítséget nyújtani a gyerekeknek a feladatmegoldásban, és hol lehet közbeavatkozni, ha a tanuló megakad.

Miután a képességfejlesztés célravezető módja a differenciált tanulásszervezés – s e feladatra a tanítójelölteknek is fel kell készülniük –, a feladattár az ilyen jellegű munkához is segítséget nyújthat.

A gyűjteményt kiegészíti egy olyan szerkesztett, *szövegértést felmérő feladatlap*, amelynek feladatsora az előzőekben bemutatott feladatokból áll, és ismerettartalmú szöveghez készült. Ennek segítségével arról is képet kaphatnak a hallgatók, hogy a számonkérés, a teljesítménymérés terén hogyan alkalmazhatók a gyakorlás során megismert feladattípusok. A felmérő laphoz javítókulcs is tartozik, amely a hallgatók mérésmethodikai ismereteit bővítheti.

Az ötlettár a teljesség legcsekélyebb igénye nélkül készült, s nem az a feladata, hogy a módszertani szakirodalomban tárgyalt eljárásokat, technikákat összefoglalja, ismételje. Határozott célja a gondolatébresztés, a meglévő ötletek továbbgondolása, alakítgatása, s némi fogódzó nyújtása az önálló munka megtervezéséhez.

Az alábbiakban az ismertetett segédanyag néhány feladata olvasható annak illusztrálására, hogy a tanítójelöltek milyen jellegű feladatok közül válogathatnak.

A szövegbefogadás előkészítéséhez

Szó-és kifejezés-értelmezés változatos módokon

- Például: „csatangol” – Magyarázd meg saját szavaiddal!
„haszonleső” – Mít ír róla a Magyar értelmező kéziszótár?
„ragadozó” – Válaszd ki szóhalmazból a szinonimáját!
„elnyelte az erdő” – Helyezd mondatba a kifejezést!
„a hó magasra tornyozódik a ház körül” – Rajzold le!

Címértelmezés

- Például: Azok a „félelmetes” indiánok (olvasmány címe)
Mít gondolsz, miről fogsz olvasni?
Fogalmazd meg néhány kérdést, amelyekre választ szeretnél kapni a szövegből!
(A szöveg elolvasása után visszatérünk ezekre.)
Miféle fontos információt közöl a cím?

Ráhangelés a témára

- Például: Támaszpont az Antarktison (olv. címe)
Gyűjtsük össze, mit tudunk az Antarktiszról, a sarkkutatókról, az örök jég birodalmáról!
Írjuk mellé azt is, mit szeretnénk megtudni még!
(A szöveg elemzése során újabb oszlopba kerülnek a frissen megszerzett információk.)
Válaszd ki a cím alapján azt a képet, amelyről azt gondoldod, a szöveghez illik!
Hol néznél utána, ha többet akarnál tudni a témáról?

Lényegkiemelés

- Például: Azok a „félelmetes” indiánok

Lényeges információkra irányuló kérdésfeltevés:

1. Mit fogyasztottak?
2. Mi a pemmikán?
3. Hogyan jártak isteneik kedvében?
4. Milyen volt az indiánok és az európaiak kapcsolata?

Kulcsszavak kiemelése:

Az előbbi kérdésekre rövid, ill. egyszavas válaszok keresése, aláhúzása:

1. kukoricát, burgonyát, babot, tököst, halat, bálnahúst
2. szárított húsból készült étel
3. áldozatot mutattak be
4. harcban álltak egymással

Tételmondat kiemelése:

Az adott szövegrészre leginkább jellemző mondat aláhúzása

Például: „Az indiánok rémülten fogadták az Amerikát felfedező fehérbőrűeket.”
„Kegyetlenkedésekre persze mind a két részből sor került.”

Lényeges információk felfedezése a szövegben feleletválasztással.

Például: Miből készült a kenu?

- fűzfaágból
- nyírfakéregből
- nyírfaaágból

Információ képi megjelenítése:

Például: Rajzoljátok le, milyennek képzelitek a harci díszbe öltözött indiánt!
(adott szövegrész alapján)

Megkezdett mondatok befejezése a szövegtartalomnak megfelelően:

Például: Az indiánok megijedtek az európaiaktól, mert _____.
Életükben fejlődést hozott a _____.
A rézbőrűek megtanították az idegeneket arra, _____.

Egyéb változat:

eladta.
A szegény ember a malacokat az ördögnek adta.
megtartotta magának.

Események sorrendje kulcsszavak időrendbe állításával:

Például: kibújt, megtanulom, munkához láttak, ömlik róla a
veríték, kifizette, visszaszaladt

Tematikus szógyűjtés:

Például: Keressétek ki a szövegből az ördög hangulatváltozását
kifejező szavakat!
elégedett, sóvárgó, dühös, csalódott, mérges stb.

A szövegfeldolgozás szintéziséhez:

Két szöveg összekevert mondatainak rendezése a tartalmi kapcsolat alapján:

Például: A Szent László király utolsó győzelme és a Testhalom c. szövegekből:

„Kétszáz esztendővel a szent király halála után történt, hogy a székelyek hadba szállottak a tatárok ellen. Így fohászokdtak: Szűz Máriám, segíts meg! Szent László király, harcolj velünk! Néhány vitéz azt javasolta, hogy meneküljenek Erdély felé, de már oda is betört a tatár. Mit volt mit tenni, nekivágtak a Bükknek. A Jézus hitéért küzdő székelyeket a boldogságos Szűz Mária is segítette, így győzték le a pogány sereget. A többi menekülőt a tatárok mind elfogták, aztán sorban lefejezték őket. A rengeteg holttestet egy gödörbe hajigálták, aztán sok-sok földet hordtak rájuk. A gödör

helyén hatalmas domb nőtt, ezt ma is úgy hívják, hogy Testhalom. A csata idején csoda történt: a nagyváradi templomból eltűnt a szent király koponyacsontja, s csak a csata után került vissza a helyére.”

Analógiák keresése:

Szövegtypustól függetlenül, feldolgozott szövegek esetén

Például: Móra Ferenc: Mindennapi kenyérünk és Áprily Lajos: Kalács,
keddi kalács c. művekben.

Brasnyó István: Szeretek szembemenni a borulással és Váci Mihály:
Meleg esőben! c. művekben.

Ágh István: A Balaton színei és Nagy László: Balatonparton c. művekben,
ill. a tankönyvi szövegek kínálta lehetőségek szerint, kiegészítve a tanító által
válogatott művekkel.

Szövegértést felmérő feladatlap

Sorold fel a macska családfájának ágait! _____

Húzd alá a szövegben a válaszokat!

Milyen alakú a feje?

Milyen az egészséges macska orra?

Hogyan hízeleg?

Egészítsd ki a mondatokat!

Hosszú bajuszszőrei _____ segítik.

Fülkagylóját a _____ neszek irányába fordítja.

_____ segítségével mászik fára.

Írd az állítások mellé melyik igaz, ill. hamis!

A macska őse Törökországból származik.

Farkát járás közben lefelé kunkorítja.

Kölykeit hússal táplálja.

Tagold a szöveget az alábbi vázlatpontok segítségével! A hiányzó részeknek adj címet!

A macska származása

A macska viselkedése

Szaporodása

Keresd meg a következő szólások magyarzatát! Írd a vonalakra a megfelelő betűjelet!

Talpára esik, mint a macska = _____

Kerülgeti, mint macska a forró kását = _____

Magyarzatok: A Bajba került.

B Minden helyzetben ügyesen feltalálja magát.

C Véleményét nem meri megmondani.

D Erőlködik, de nem megy semmire.

